

Erasmus+

EFFECTIVE COMMUNICATION
A SUCCESSFUL FUTURE LIFE
2015 / 2018

СРЕЩУ НАСИЛИЕТО В УЧИЛИЩЕ

Наръчник

2016

**"Ефективна комуникация за по-добра бъдеща
реализация"**

№: 2015-1-BG01-KA219-014230

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия

Що е то “тормоз”

Тормозът е нежелано психическо или физическо агресивно поведение срещу отделна личност или група, с цел потискане или оскъряване. Съществува в няколко разновидности - злонамерени слухове, преднамерено игнориране, тормоз във виртуалното пространство, тормоз над специфични групи от хора със специални потребности, заболявания, различна раса, религия и др.

Какво представлява ”кибер тормоз”

Кибер тормозът се осъществява с помощта на електронните технологии. Средствата за осъществяването му са мобилните телефони, компютри, таблети, а мястото са социалните медии, текстовите съобщения и чатове.

Примери за такъв вид тормоз са непристойни текстови съобщения или имейли, злепоставящи клюки, видео записи, снимки, разпространени в социалните сайтове, както и фалшиви профили.

С какво е по - различен кибер тормозът?

Кибер тормозът често е предхождан от вербален и физически такъв в реални ситуации.

За децата, подложени на него е много по-трудно да се справят, тъй като агресията във виртуалното пространство може да се осъществява по всяко време, седем дни в седмицата и да ги преследва навсякъде.

Също така текстовите съобщения или снимки могат да се разпространяват анонимно и бързо, до много широка аудитория. Понякога е почти невъзможно да се проследи източникът. Заличаването на тази информация е също много труден и дори неосъществим процес.

Как да се предпазите от кибер тормоз?

За да се предотврати възможността да се превърнете в жертва на виртуален тормоз е необходимо следното:

- ❖ Винаги трябва да се внимава какво се публикува. Никога не се знае дали някой няма да се засегне от публикацията. Спазването на добрия тон в он лайн пространството ще спомогне за избягване на нежелани реакции и по-нататъшни злонамерени действия.
- ❖ Запазването на паролата за достъп в тайна е най- сигурното средство за предотвратяване на злоупотреби. Понякога дори и най-добрия приятел може да направи нещо от Ваше име, което да не Ви хареса. Единствените хора, на които можете да се доверите са родителите Ви.
- ❖ При публикуване на материали е добре да обмислите кой може да вижда това. Личните настройки на поверителност са необходима част от превенцията.
- ❖ Информирането на родителите за он лайн дейностите, хората, с които се общува и всичко, което се случва във виртуалното пространство е надежден начин да избегнете проблеми в бъдеще. Техните съвети и дори ограничения са добронамерени и целят да Ви предпазят от неприятни ситуации.
- ❖ При поява на съобщения или публикации, които Ви разстройват или застрашават, споделете веднага с някой възрастен , на когото имате доверие.

Видове тормоз

Физически тормоз

Всичко свързано с ритане, блъскане, удряне, бутане, вземане на вещи без позволение или провокиране на изброеното.

Емоционален тормоз

Осмиване, дразнене, използване на обидни думи, сравнения и ругатни, разпространяване на слухове или лъжи, унижаване, заплахи и др.

Кибер тормоз

Изпращане на обидни съобщения, негативни коментари, “хейтване” , публикуване на злепоставящи снимки и видео.

Тормозът може да се осъществи не само в училище, но и на всички публични места, както и у дома.

Видове тормоз в училище

Вербален тормоз

Заплахи, обиди на расистка и религиозна основа, осмиване на физически или интелектуални недъзи, изнудване за пари

Физически тормоз

Всичко свързано с нежелан от жертвата физически допир

Емоционален тормоз

Принуждаване на жертвите на изпълняват чужди задължения или да променят поведението си според изискването на агресора, игнориране на жертвата от групата (преднамерена изолация).

Фактори, влияещи на тормоза:

- ❖ Агресивни родители с девиантно поведение- децата копират начина им на поведение или на по-големи братя или сестри.
- ❖ Чувство за малоценност следствие на нисък успех, социален статус
- ❖ Отхвърляне от приятелската среда или от членове на семейството, липса на толерантност и съпричастност
- ❖ Повлияване от поведението на околните(“И другите правят така”, Трябва да се защитавам” и др.)
- ❖ Нужда от себедоказване чрез провокация за събиране на популярност в групата
- ❖ Привличане на внимание
- ❖ Натиск на приятелския кръг
- ❖ Забавление и избягване на скуката
- ❖ Повлияване от филми и игри с насилие

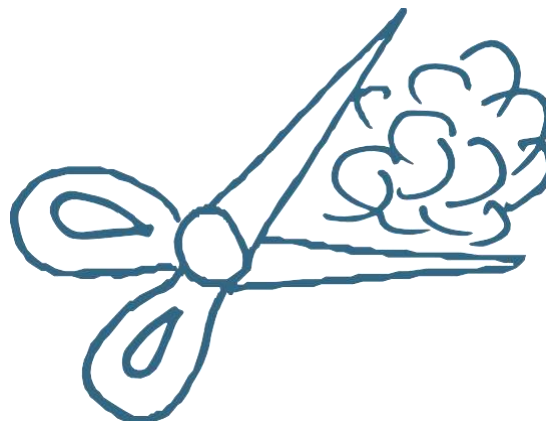
Начини за преодоляване на агресивното поведение:

- ❖ Създаване на положителни нагласи на съпричастност у децата от ранна детска възраст, даване на примери за добро и лошо поведение(моделиране на поведението)
- ❖ Запознаване с понятието”тормоз” и осмислянето му от децата
- ❖ Поведението ти трябва да е такова, каквото ти би искал да получиш
- ❖ Обсъждане на темата под формата на допълнителни занимания или по време на учебните часове
- ❖ Информирание на училищните власти и родителите при прояви на агресивно поведение спрямо други деца
- ❖ Постоянен контрол на децата със склонност към насилие
- ❖ Поддържане на връзка със специалистите от комисиите, сформирани в кварталните полицейски управления
- ❖ Налагане на строги и ефективни наказателни мерки
- ❖ При възникнал конфликт е необходимо да се защити жертвата и успокои насилника.

Кога и къде се случва тормозът

Тормозът се осъществява по всяко време, свързано с ангажираността в училище- по време на часовете, в междучасията, в периода на придвижване до училище и т.н.

Повечето регистрирани случаи са се случили в сградата на училището, но не е малък броят на докладваните такива в училищния двор, в училищния автобус, в квартала, в интернет и др.

Предупредителни сигнали за тормоз

При търсене на сигнали у детето, за което има съмнения, че е обект на тормоз, трябва да се има предвид, че повечето от тях умело прикриват проблема поради страх от агресора.

Някои от знаците, които могат да ни насочат са:

- ❖ Необичайни наранявания
- ❖ Скъсани дрехи или счупени лични принадлежности
- ❖ Често главоболие, стомашни болки, повръщане или лъжливи симптоми за заболяване
- ❖ Промяна на хранителните навици- отказ от храна или пък злоупотребата с нея
- ❖ Нощни кошмари
- ❖ Нежелание да се ходи на училище, понижаване на успеха и мотивацията за учене
- ❖ Внезапна раздяла с приятели или избягване на социални контакти
- ❖ Влошаване на собствената самооценка и чувство за безполезност
- ❖ Саморазрушително поведение като самонараняване, суицидни мисли или бягство от дома.

Мерки за разпознаване и справяне с насилието в училище

- ❖ Оказване на помощ на децата за разбиране и разпознаване на проблема
- ❖ Насърчаване на учениците за споделяне с по-възрастни при възникнали подобни ситуации с тях или техни съученици
- ❖ Насърчаване на споделянето с други хора като начин за преодоляване на чувството за самотност и безизходица от ситуацията
- ❖ Избягване на конфликти или местата, където се случват най-често
- ❖ Обкръжението на възрастни хора е един от най-сигурните начини за избягване на конфликтни ситуации.

Как да се борим срещу насилието

Създаване на позитивен и добронамерен психоклимат в училище.

Това може да се осъществи чрез изработване на механизъм на институционално ниво за запознаване на учениците с видовете насилие и начертаване на мерки за справянето с него. Подкрепата от училищното общество в лицето на ръководство, учители, родители и ефективното взаимодействие между тях би довело до успешното разрешаване на възникнали ситуации и в по-далечен план справяне с проблема като цял.

Как да се предпазим от насилствени действия срещу другите

- ❖ Мисли преди да кажеш или направиш нещо, което би наранило другите.
- ❖ Ако не се чувстваш приятно в нечия компания, намери си друго занимание- игри, телевизия и др.
- ❖ Потърси мнение на по-възрастен от теб за справяне с негативните нагласи у теб.
- ❖ Ако попаднеш в конфликт опитай се да го разрешиш колкото е възможно по-скоро. Отлагането води до влошаване на взаимоотношенията с другите хора.
- ❖ Помни, че всеки е различен по своему- не е нито по- лош, нито по- добър. Ти също си различен.
- ❖ Ако си допуснал насилие, извини се. Това би помогнало на другия да се почувства по- добре.
- ❖ Отнасяй се към личността и постиженията на другите с уважение.
- ❖ Разговаряй с околните, спазвайки етичните правила за комуникация- без викове и обидни думи.
- ❖ Уважавай мнението на другите- винаги има какво ново да се научи.
- ❖ Вслушвай се в съветите на родителите и учителите.Уважавай ги.
- ❖ Спазвай правилата в училище.
- ❖ Открий силните си страни и се стреми да ги развиваш.
- ❖ Участвай активно в училищния живот- направи училището място за приятно пребиваване.
- ❖ Води здравословен начин на живот- играй на открито, разхождай се сред природата,спортувай, слушай музика,чети книги, помагай вкъщи и на по- възрастни хора, на по- малките си братя и сестри.
- ❖ Мечтай.
- ❖ Разговаряй с родителите си най- малко 15 минути на ден.Споделяй и се забавлявайте заедно.
- ❖ Намери добра кауза, която да осмисли свободното ти време.
- ❖ Бъди толерантен,дружелюбен и позитивен към околните.
- ❖ Стой настрана от клюки.
- ❖ Не налагай мнението си на всяка цена.
- ❖ Не провокирай лошо отношение към други хора или животни.
- ❖ Не допускай лошо поведение в клас или на обществено място.

Какво да правим, когато сме жертва на насилник?

- ❖ Погледни насилника право в очите и му кажи да спре със спокоен и уверен тон.
- ❖ Опитай да “обърнеш” ситуацията чрез хумор или закачка.
- ❖ Ако това не е достатъчно, опитай да се отдалечиш.
- ❖ Не отвърщай на провокациите.
- ❖ Потърси възрастен, който да предотврати насилието.

Как да помогнем на жертва на насилие

Как да постъпим, когато сме свидетели на насилие

- ❖ Уведоми родител, учител или друг възрастен. Те могат да помогнат в създалата се ситуация.
- ❖ Помогни на детето жертва на насилието.
- ❖ Покажи своята съпричастност.
- ❖ Обърни му специално внимание в клас или междучасието, разговаряйте, покани го да направите нещо заедно след училище
- ❖ Помогни му да се почувства по-уверен.
- ❖ Жертвата на насилие понякога възприема същият начин на поведение към останалите. Обясни, че това не е правилният начин на отношение спрямо другите.

Какво да направим за да предотвратим насилието в училище?

- ❖ Организирай кампания за превенция на насилието.
- ❖ Потърси съдействие от учителите, родителите, съучениците си за постигане на по-добър резултат в борбата с насилието и агресивното поведение.
- ❖ Проучи кога и къде се случва насилието в училище.
- ❖ Помисли как може да се помогне за преодоляване на проблема и сподели идеите си с по-възрастните.
- ❖ Запознай цялата училищна общност с идеите си и потърси съдействие от ръководството.
- ❖ Създай постери и правила срещу агресивното поведение.
- ❖ Покажи лоши примери на агресия и насилие.
- ❖ Бъди добър пример за подражание на по-малките ученици.
- ❖ Публикувай своите идеи в личен блог или училищни издания.
- ❖ Поддържай постоянно дискусията по проблема.

Работа на учителите с децата във връзка с насилието

Разговорите за насилието с учениците е важна стъпка за разбиране и осмисляне на проблема. Отговорите на възникналите въпроси не винаги са еднозначни, но е важно да се насърчат децата да споделят и отговарят честно.

При разговор по темата е необходимо да се зададат следните въпроси:

- ❖ Какво е за теб “насилие”?
- ❖ Опиши какви деца стават жертва на насилие? Защо според теб се стига до агресия?
- ❖ На кого от възрастните би споделил при насилие?
- ❖ Чувствал ли си се някога застрашен от насилие в училище?
- ❖ Как би променил това?
- ❖ Според теб какво трябва да направят родителите в такъв момент?
- ❖ Имало ли е случаи, в които ти или твои приятели да игнорират друго дете без причина?
- ❖ Мислиш ли, че това също е насилие? Обоснови мнението си.
- ❖ Често ли си свидетел ли си на насилие в училище?
- ❖ Какво правиш обикновено, когато станеш свидетел на насилие?
- ❖ Как се чувстваш в тези ситуации?
- ❖ Помагал ли си на жертва на насилие? Какво се случи?
- ❖ Какво би направил ако се случи отново?

Преодоляването на агресията в училище е процес, който трябва да бъде подпомогнат от всички участници в училищното общество. По-добрата комуникация между учители, родители и ученици би допринесла за повишаване безопасността на децата в и извън училище.

Добри практики в тази насока са:

- ❖ насърчаване на учениците да не се страхуват и да споделят
- ❖ ангажиране в извънкласни дейности и занимания
- ❖ включването в добри каузи за позитивно мислене и отношение към околните, които са различни от тях
- ❖ разкриване и развиване на техните способности подобряване на самооценката им
- ❖ разпространяване и награждаване на успехите на учениците в училище и извън него
- ❖ подпомагане от родителите за справяне с агресията в училище
- ❖ предоставяне на добри примери за подражание
- ❖ създаване на благоприятна атмосфера за работа и общуване в училище
- ❖ използване на приятелските връзки между учениците като добра основа за успешно обучение
- ❖ въвеждане на нови обучителни методи и техники за подпомагане на личностното самоусъвършенстване
- ❖ използване на обратна връзка чрез две кутии за нещата, които ни харесват и които ни дразнят с цел изразяване на мнение, въпроси, гняв, одобрение, неодобрение или споделяне на проблем.

Примери за ефективна превенция на насилието в училище

Ситуация 1

Двама ученика от осми клас са в конфликт, който е на границата да премине в агресия. След намесата на учителката те са привикани на разговор за изясняване на ситуацията. Първоначално и двамата са много афектирани, изпълнени с гняв и непримиримост. Следствие на директния разговор, ситуацията е овладяна и изплуват основните причини за натрупания гняв у двамата. Първият от тях носи травма от детството, когато е бил наказван сурово от майка си. Този спомен го кара да избухне в сълзи. При второто момче проблемът се корени в подигравките, които то понася заради ниския си ръст и необичайното си хоби. Той също се разплаква. В края на разговора и двамата осъзнават, че тези проблеми, натрупани във времето, са причината за поведението им. Това ги сближава и дори сприятелява.

Ситуация 2

Ученик с проблемно поведение може да бъде провокиран от на пръв поглед съвсем обичайни неща и ситуации до непредвидими реакции и поведение. Той обикновено не спазва правилата, но винаги коментира всяко неправилно действие на другите и иска обяснение за това. Когато е неспокоен, учителят трябва по най-незабележимия за останалите начин, с помощта на жестове и мимики, да го успокои. Така и класът ще се научи спокойно да реагира на неговата възбудимост и невъздържаност. Когато ситуацията обаче е на път да излезе извън контрол, най-добрият начин е детето да се заведе при психолога. Той от своя страна би могъл след успокояване на обстановката да поговори за поведението му, без да засяга личността на детето. Заедно могат да създадат правила за добро поведение и да съблюдают за тяхното изпълнение.

Ситуация 3

Ученик с анти-социално поведение често се подиграва на съучениците си, скланя ги към девиантно поведение или прилага физически тормоз над тях. Разговорите с него и родителите му не довеждат до желания резултат. Тогава учителите въвеждат "дневник" на ученика, за да проследят държанието му през определен период и да запознаят родителите с него. Целта е да се накара ученика да направи преценка на поведението си, да осъзнае грешките си и да потърси начин за справяне с проблема чрез засилване на самоконтрола. Това е един от успешните методи за справяне с девиантно поведение. При по-тежки прояви обаче е необходимо да се насочат ученика и родителите му към специализирана помощ.

Примери за групова работа с учениците за превенция на насилието

Дейност 1

Цел и предмет:

Оценка на положителните качества на съучениците; осъзнаване на истината, че у всеки човек има нещо хубаво и положително, което е важно да му се каже, подобряване на психоклимата в класа.

Материали:

Листи и химикали

Изпълнение:

Всеки ученик получава лист, на който е нарисувана усмивка. Той/тя написва името си на видно за всички място и оставя листа на чина си. След това учениците един по един пишат на всеки лист нещо хубаво за притежателя му като "Харесвам те, защото помагаш на съучениците си.", "Харесвам те, защото винаги си весел.", "Благодаря ти, че ми послужи с химикал." и т.н. Условието е всеки ученик да попълни всички листи с поне едно изречение.

Обсъждане:

Учениците сядат в кръг и споделят как са се почувствали след като са прочели комплиментите за тях и кой им е доставил най-голямо удоволствие. При желание могат да прочетат на глас написаното за тях.

Дейност 2

Какво харесвам и какво не в класа

Цел и предмет:

Отворен диспут за уникалността и солидарността, за нещата, които харесват в колектива и тези, които ги дразнят.

Материали:

Цветни листи, бои, четки, ножици, драпирана хартия, лепило.

Изпълнение:

В началото е необходимо да се проведе разговор с учениците как се чувстват в класа, какво им допада и какво не. След това си очертават и изрязват дланите на цветната хартия. На едната записват положителните неща (както харесват в класа, кога се чувстват добре и работят с желание). На другата длан записват отрицателните страни (кога ги дразни и гневи, кога се чувстват некомфортно, какво би трябвало да се промени за подобряване на атмосферата).

Надписаните длани се разделят на две, изработват се постери и се закачат на стената на класната стая.

Обсъждане:

Учениците сядат в кръг и обсъждат това, което са написали. Заедно се опитват да намерят решение на оплакванията и да оценят добрите страни на класа. Винаги трябва да се приключва дискусиата с положителна нагласа.

Дейност 3

Какво бих направил?

Цел и предмет:

Обсъждане на проблема с подражание при психологическо насилие над съученик, даване насоки как да се отговори на такъв вид насилие и подпомагане на жертвата чрез избягване на пасивно наблюдение. Осмисляне на факта, че всеки човек, независимо от даденостите, които притежава, носи у себе си нещо хубаво.

Материали:

Разказ на ситуация

Вероника е сдържано момиче със добри оценки. Обича да рисува и в свободното си време посещава школа по изобразително изкуство. В клас е тиха и има само една приятелка, с която общува. Останалите съученици я дразнят и отбягват, защото няма дизайнерски дрехи и скъп телефон. Наричат я "смотлата", тъй като не играе компютърни игри, няма профил във Фейсбук и не участва в общите чатове. През междучасията тя основно разговаря с приятелката си или рисува. Незабележима за останалите, те не я включват в общите си дейности. Това не ги притеснява, напротив, за тях би било по-добре да не е сред тях.

Изпълнение:

Чете се на глас или се разказва историята на Вероника. Трябва да се внимава ако в класа има ученик в подобна ситуация, тъй като историята може да предизвика нежелана реакция. В такъв случай е необходимо да се промени отчасти или да се замени с друга.

Обсъждане:

Обсъждат се възникналите въпроси като: "Как бих се застъпил за Вероника?", "Какво би трябвало да кажа на съучениците и?", "Какво трябва да направим ако сме свидетели на подобно нещо?". Дискусията трябва да доведе до изграждане на механизъм за защита на евентуални жертви на насилие и още веднъж да подчертае, че различните също са интересни.

Дейност 4

Не, не желая

Цел и предмет:

Да се научат учениците как да отказват любезно молба, която не желаят да изпълнят.

Материали:

Столове

Изпълнение:

Учениците са седнали в кръг. Двама от тях сядат един срещу друг. Единият отправя молба, която другият трябва да откаже с любезен тон, без агресия и нагрубяване. Добре е отказът да е дружелюбен, но и пряк, при възможност поднесен с хумор. След първото разыгриване на словесната ситуация участниците се разменят.

Примери за молба:

"Имам нужда от пари. Би ли ми заел?"

Съученик иска да колелото ти. "Искам да покарам. Би ли ми дал твоето колело да направя едно кръгче?"

"Домързя ме да пиша в час. Би ли ми дал тетрадката си да препиша плана?"

По-голям ученик ти предлага цигара. "Вземи и пробвай, не бъди такъв задръстеняк."

В класната стая: "Много съм гладен, искам чипс. Ти нали обядва, пък аз не можах. Би ли ми го дал?"

В училищния автобус си седнал на седалка. Идва твой съученик и казва "Много ми е тежка раницата, би ли ми направил място?"

След изпълнение на диалозите, обсъдете как се чувстват тези, които отказват и обобщете, че всеки има право да откаже нещо, което не му е приятно или не иска да направи.

Примерен метод за борба с агресията - Защитено жилище за момичета в град Монтемор-о-Ново, Португалия

Хуго Серпа- психолог

Съвременните начини за разрешаване на проблемите с насилието изискват да се търсят първопричините в детството.

“Насилието винаги се корени в семейството - в отношението на родителите към теб” (Оливър, 2002)

“Насилието възниква в емоционалния свят на детето от ранна детска възраст под влиянието на моделите, които то следва в семейството. Често самите родители са били жертви на агресия и прехвърлят този начин на поведение към децата си. Други родители обзети от мания за успех и материални натрупвания игнорират важността на общуването, трети допускат голям “либерализъм” в задоволяване на детските капризи, четвърти не зачитат индивидуалността на децата си.” (Оливър, 2002)

Според Аларкао (2006) “Невъзможно е да се разбере насилието без да се отчете междуличностната зависимост.” т.е. генезисът на насилието не би могъл да бъде изяснен без да се имат предвид личните връзки, взаимоотношения и зависимости.

Създателят на теорията за привързаността, Боулби, казва че “насилието винаги е породено от нечия зависимост към някого, тъй като докато ти си зависим от него, той може да моделира твоето поведение”. В този парадокс на взаимнообвързаности, най-вероятно е хората, които ни подчиняват да таят в себе си много гняв и склонност към насилие.

Отново според Аларкао съществува парадокс в желанието на хората за независимост и самостоятелност: ” Ние само си мислим, че можем да бъдем изцяло независими, но този стремеж води до пълно изолиране, без страх от последиците на тази доброволна изолация.”

Необходимо е да се осъзнае факта, че ние имаме не само като основа психологически и емоционални причини, които обясняват агресивното поведение, но и други в социо-културен аспект. Те допринасят за по-пълното разбиране на проблема.

Метод за преодоляване на агресивно поведение чрез терапевтичен модел използван в специализирано защитено жилище “Порта Магика” в Монтемор-о-Ново, Португалия

Ние търсим начин за възможност за въздействие върху момичета в тинейджърска възраст чрез специални грижи за тях, осъществени на принципа на живот и дейност в защитени жилища. В рамките на съществуващите проблеми, които понякога са доста сложни и дълбоки, ние работим за преодоляване на поведенческите им разстройства и по-нататъчна превенция от подобни състояния.

Терапевтичният модел, който използваме е базиран на следният принцип- на институционално ниво се използват техники за въздействие чрез разнообразни трудови дейности в рамките на защитеното жилище, които да подсилват терапевтичния

процес. Този подход не омаловажава нуждата от индивидуална или групова работа с психотерапевт или използване на участие в различни мероприятия и социални контакти с връстници. Всички тези елементи на работа с момичетата в риск наблягат на тяхното ежедневие, за по-доброто им приспособяване към нормален начин на живот.

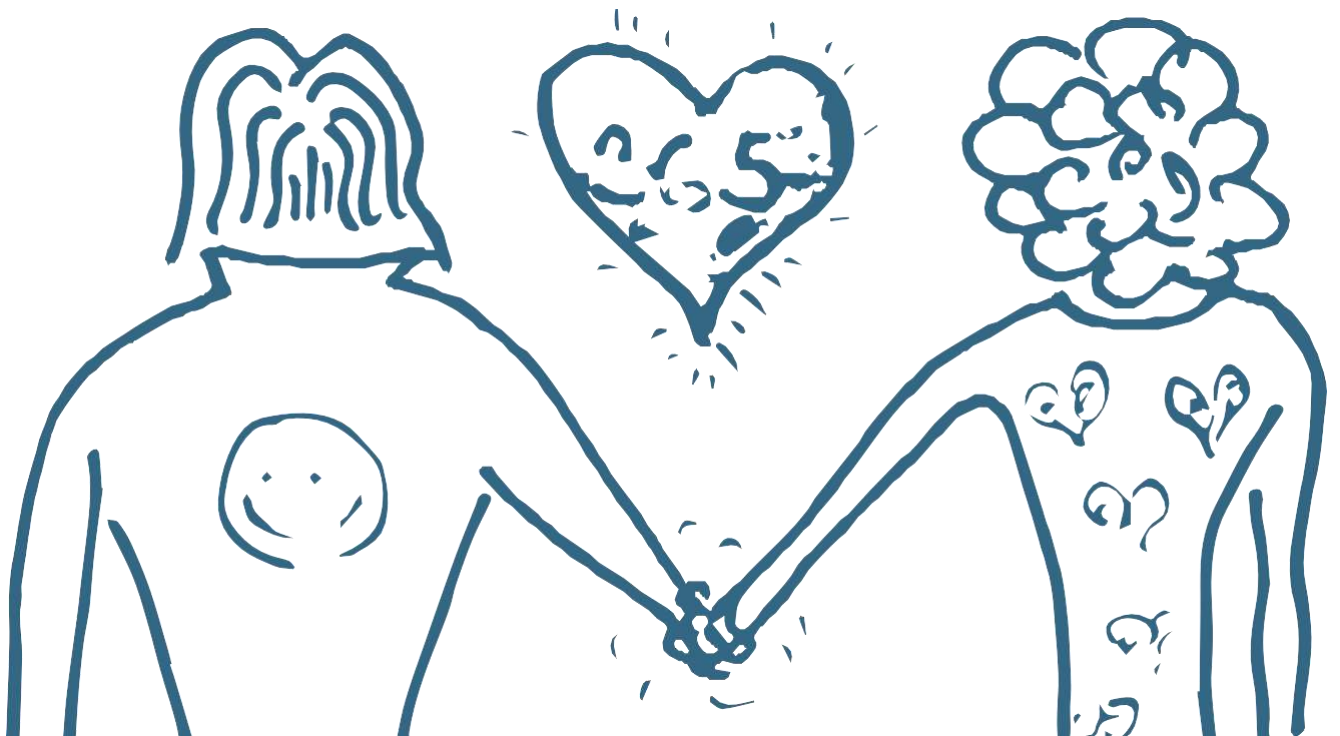
Заедно с това се работи за развиване и усъвършенстване на житейски умения, създаване на колективна отговорност чрез смяна на ролите, умения за справяне с кризите и начините за справяне с тях, определяне на нуждите, потенциала за развитие и очакванията.

Много е важна тук ролята на медиаторите, които трябва да повлияят на момичетата в риск и да променят агресивната им нагласа към околните, базираща се на чувството им на страх и непълноценност. Необходимо е да се показва съпричастност и разбиране, за да се преодолеят границите, да се създадат отношения на доверие да се възпита чувство на отговорност..

Следвайки всичко това, специалистите, работещи в центъра успяват в голяма степен да помогнат на нуждаещите се момичета и да променят начина им на живот.

“Ключът на успеха се крие в доброто, открито отношение и диалога, които показват ангажираност и съпричастност с индивидуалните преживявания на всяко момиче. Помага им да разпознават и насочват емоциите си в положителна посока, да управляват импулсивното си поведение, да изразяват и отстояват себе си без да засягат свободата и достойнството на другите.” (Карли, 2008)

Отново според Карли (2008) “всеки човек има нужда от признание и любов, справедливо отношение и значимост. За всеки от нас е важно запазване на достойнството и правото на идентичност, да обичаме и да бъдем обичани, да се отнасят към нас справедливо. Всичко това е възможно, когато взаимоотношенията ни с околните са базирани на честност, загриженост, лоялност и преданост.”

Erasmus+

Училища-партньори

Jelgavas 6.vidusskola

OU "Hristo Botev" - координатор

Agrupamento de Escolas deMontemor-o-Novo

Osnovna Sola Smihel

Zakladni skola Ostrava

Szkola Podstawowa Nr 3 im.Jana Pawla II

Zakladna Škola Bratislava

Латвия

България

Португалия

Словения

Чехия

Полша

Словакия

Превод от английски език – ОУ „Христо Ботев“ Варна

<http://effectivecommunicationbg.com/>